

Razprava je polna koristnih opozoril, tudi čisto praktične narave, ki bi jih veljalo uzavešiti. Na primer umetnostni amaterizem. Zanj se srčno zavzemajo kulturne inštitucije. Zagovarjajo ga s stališča avtonomnosti (svobode) umetnosti. Najbolj svoboden je ustvarjalec, ki ni vezan na profit, to pa je amater. Dejansko zahteva umetnost celega človeka, torej profesionalca, ki pa ne sme biti konformist, če hoče biti pravi umetnik. Zavzemanje inštitucij za amaterizem se s tega stališča kaže kot prikrit boj proti nekonformističnim profesionalcem. – Koristno je vedeti za Marxov ironični odnos do izjav o napredku (razvoju) literature (str. 37), kakršnih ena se pojavi tudi v omenjenem slovenskem učbeniku za književnost, npr. na že citirani problematični strani.

Pripombe k 18. zvezku Literarnega leksikona pa bi bile lahko naslednje. Rupel teorijo recepcije sicer omenja, vendar je nima za obvezo literarne sociologije. Kolikor je recepcija določena s socialnim statusom, poreklom ali drugimi socialnimi značilnostmi bralca, je prav gotovo dostojen predmet literarne sociologije. Zdi se tudi, da je poročilo o slovenski literarnosociološki ali sociologizirajoči misli le preskopo glede na obsežnejše predstavitev svetovno znanih imen. Pogrešamo zlasti ime Frana Podgornika, omembo mohorjanskega programa in vsaj naštetje glavnih tez slovenske literarnosociološke diskusije.

Naslov zvezka je literarna sociologija namesto sociologija literature, kakor panogo poimenuje npr. Močnik. Odločitev za naslov je zavestna in ustrezna, saj to, kar Rupel v knjižici predstavlja, ni znanost na način, h kateremu teži sociologija, ampak je z esejističnim jezikom in abstraktnimi, literarno izmuzljivimi sklepi res bolj literarna (beri: literarizirana) sociologija, sociologija, ki jo piše literatura.

Miran Hladnik
Filozofska fakulteta v Ljubljani

POLJUDNOZNANSTVENA KNJIGA O SLOVENSKEM JEZIKU

Berta Golob, Žive besede. Mladinska knjiga, Ljubljana 1982, 60 str.

Poljudnoznanstveno pisati o tako abstraktni snovi, kot je jezik, je gotovo težko. Pri Slovencih imamo doslej, kot mi je znano, samo posamezne tovrstne spise v Cicibanovi Veseli šoli. Pri pisanju poročila o Živih besedah si ne maram nadevati drže pikolovskega bralca ali strogega kritika. Takoj na začetku naj povem, da se je po mojem Berti Golob kljub tveganosti početja in pomanjkanju podobnih knjig to delo zelo zelo posrečilo. No, najbrž so k prikupnosti knjige svoje prispevale tudi številne fotografije in humoristične ilustracije Marjana Mančka.

Kaj vse vsebuje knjiga? Tehten uvod ji daje obsežna zbirka pregovorov, rekov in izrekov o besedi. S tem je opravičen naslov. Nato sledi na živahen način predstavljena strokovna tematika v dveh velikih lokih. Najprej od živalske govorice, nastanka jezikov, vznika karantanske slovenščine do sodobnega slovenskega jezika z vsemi njegovimi socialnimi, funkcijskimi in prenosniškimi zvrstmi. Nato pa od iznajdbe pisave do telekomunikacij, od Brižinskih spomenikov do Branke Jurca in Pavla Zidarja, od prvega slovnika Adama Bohoriča do Jožeta Toporišiča, od abecedne vojne do javnega pisma Socialistične zveze delovnega ljudstva o slovenskem jeziku, od normativnih priročnikov do poklicev, ki so povezani z jezikom. Največji poudarek je dan razpravljanju o zvrstnosti. Doslej je bil v naši zavesti vse prevelik prepad med pravilnim in nepravilnim, med knjižnim in pogovornim, med šolskim in pouličnim. V knjigi Žive besede se kot ljubezniv pripev ponavlja misel, da uporabljajmo govornemu položaju primeren jezik: »V zborni obliki predvsem be-

remo (tudi recitiramo, redkeje govorimo).« – »Nihče vas ne sili uporabljati zbornega jezika pri vaških igrah na dvorišču ali pa v pogovoru s teto.«

In na kakšen način je knjiga napisana? Prav v tem je namreč njena prikupnost. Berta Golob je načitana in temperamentna avtorica, ki mladega bralca kar zasipa z informacijami in domisleki. Njena knjiga je zelo nazorna, trditve so podprte s posrečenimi primeri. Ko teče beseda o natančnem strokovnem jeziku, je to ponazorjeno z govorjenjem mehanika; ta bo rekel: *Popraviti je treba sklopko*, ne pa *Popraviti je treba sklopko vašega ljubkega avtomobila*. Avtorica poučuje in zabava z imenitnimi narobe zgledi, npr. *Podpisani Janez Bučko sem se rodil na cvetoči dan mladosti leta 1965 v Višnji gori*. Preprosto in otroku razumljivo zna razložiti strokovno zahtevne stvari, npr. uporabo samih malih črk v grafičnih izdelkih ali rabo stilno opaznih besed v leposlovju. Na mnogih mestih pokaže, kako mladega bralca razume in rada pokramlja z njim, npr. *Če sta se s prijateljem iz sosednje stolpnice zmenila, da bo odprto okno pomerilo, ali pridete na dvorišče, potem ga brž odprite*. Morebiti se sicer mlademu bralcu tu in tam le utrne občutek, da je avtorica kljub »dobrim lastnostim« vendar »učiteljske narave«, saj ga neprestano bombardira s »pojmi, ki jih mora poznati«: *arhaizem, barbarizem, fonem, morfem, fonologija, semiologija, psiholingvistika, sociolingvistika* itd.

O jeziku pa se ne da samo kramljati, ampak ga je treba tudi študirati in ustvarjati v njem. Tako daje Berta Golob tudi razne sugestije za samostojno delo: *Če imate v hiši dojenčka, zapisujte njegov govorni razvoj. – V šoli predlagaj srečanje z arabskim ali afriškim študentom. Pogovarjajte se tudi o jeziku*. Prav daleč v tej smeri v poljudnoznanstveni knjigi ne gre, sicer bi se spremenila v nekaj takega, kot je jezikovna vadnica. Ob tej zatrti težnji v knjigi sem vendar začutila, da bi si bili Berta Golob z Živimi besedami in učitelji slovenščine lahko zavezniki: knjiga lahko s svojimi idejami bogati naš pouk, mi pa lahko s svojimi spodbudami poskrbimo, da jo bodo naši učenci prav brali in razumeli.

Na naši šoli smo si nabavili petnajst izvodov Živih besed za rabo v dvojicah ali v skupinah. Knjigo smo najprej preštudirale učiteljice slovenskega jezika in jo v aktivu prediskutirale. Pri pouku smo jo nato preizkusili zlasti v 7. in 8. razredih, posamezne odlomke pa tudi v drugih razredih, bodisi pri rednem pouku ali v literarnem krožku. Navedem naj nekaj primerov, kako smo knjigo uporabljali; morda bo to v spodbudo še kakšnemu učitelju slovenskega jezika.

Na osnovi idej iz knjige smo pripravili gradivo za stransko tablo v kabinetu za slovenski jezik. Na eni strani so bili primeri interesnih govoric s šaljivimi ilustracijami, na drugi pa najlepše slovenske lirske pesmi. Primerjava je opozarjala na razliko med živo vsakdanjo in žlahtno pesniško besedo.

V osmem razredu smo pri skupinskem pouku po knjigi študirali žargon in sleng. Pri tem smo zbrali žargonske izraze, ki jih naši učenci uporabljajo za nezadostno oceno. Nabralo se je kar precej teh besed: *bat, gol, šut, klin, ful, gajzla, kljuka, palca, sveča, šubárac, šit, šponé*.

Fotografije ustreznih in neustreznih napisov so nas motivirale za terensko delo. Učenci so menili, da so v našem okolju primerni tile napisi: *Mladi Šiškar, Gostilna Majolka, Pri slepem Janezu, Slaščičarna Jagoda, Okrepčevalnica, Vroče hrenovke*. Za slabe pa so ocenili naslednje: *Exportdrvo, Centrotexil, Avtotehna, Integral, Hot dog, Whisky bar, Dahlia, Moda elegant*.

Pripravili smo tudi govorno vajo o poklicih, ki so povezani z jezikom. Kot predavatelji so nastopali učenci, ki so si izbrali enega izmed naslednjih poklicev: napovedovalec, igralec, učitelj slovenskega ali tujega jezika, novinar, književnik, prevajalec, korektor, lektor, strojepiska, tajnica, tiskar. Nekateri od učencev so nam tudi predstavili intervjuje, ki so jih imeli z ljudmi, ki te poklice opravljajo.

Naredili smo tudi anketo, kaj učenci mislijo o knjigi *Žive besede*. Nekatere najbolj zanimive izjave naj predstavim:

Največ moje pozornosti sta pritegnili strani, na katerih so različni napisi. Med njimi je precej nepotrebnih tujih: *Baby, Boutique, Obuća, Zimmer*. Ti napisi dokazujejo, da počasi prihajamo pod vpliv tujih jezikov in da sami nismo dovolj ustvarjalni.

Tanja

Avtorica je gotovo v živem stiku z mladino, kajti ve, kaj je za nas dolgočasno in kaj privlačno.

Urban

Ko knjigo prebereš, si prepričan, da je res, kar avtorica pravi na koncu: *Skrb za jezik ni vedno lahka. Ta knjiga je želela povedati predvsem to, da je zares potrebna.*

Jernej

Med sestavljanjem tega poročila sem izvedela, da je bila Berta Golob za *Žive besede* nagrajena z Levstikovo nagrado. Ob tej novici se mi je sam od sebe izvil vzdih: Saj si jo je zaslužila. Nato me je še dolgo zasledoval občutek, da je Levstikova nagrada prišla v prave roke. V svojem imenu, v imenu svojih učencev in, mislim, tudi v imenu bralcev Jezika in slovstva Berti Golob k nagradi od srca čestitam. Obenem pa izrekam tudi upanje, da bo napisala še kakšno poljudnoznanstveno knjigo o jeziku in z njo obogatila našo literaturo za mladino.

Danica Cedilnik

Osnovna šola Valentina Vodnika v Ljubljani

KOBYŁAMAMAŁYBOK (še o aliteraciji v otroških jezikovnih zabavah)

V poročilu o Ludvikovi študiji *Aliteracija in aliteracijski verz* (Literarni leksikon, 17) sta se mi zapisala naslov *Pericarežeracirep* in sklep, da bi veljalo raziskati in opisati funkcijo aliteracije v otroških izštevankah in jezikovnih zabavah; v temle zapisu pa bi rad ponudil v razpravo naslednjo – zaradi skromnega gradiva zelo tvegano – tipologijo verznooblikovalnih sredstev v stavkih, ki se berejo v obe strani enako: mehanizem dvojne smeri branja temelji:

1. v jezikih s svobodnim besednim naglasom in v jezikih z neinicialnim stalnim besednim naglasom na aliteraciji: sem sodita zgleda:

(1) slovenski (AAAA): *Pericarežeracirep*

(2) poljski (ABBA): *Kobyłamamałybok*;

2. v jezikih z inicialnim stalnim besednim naglasom in v jezikih, ki svobodni besedni naglas omejujejo na neoksitonične položaje, na rimi; sem sodi zgled:

(3) srbskohrvaški: *Anavolimilovana*.

Gradivo opozarja tudi na skladenjsko in pomensko opozicijo med tipoma 1 in 2, vendar je preskromno, da bi dovoljevalo še tako tvegano tipologijo, zato naj velja kot vabilo bralcem h konstruktivni diskusiji.

Tone Pretnar

Filozofska fakulteta v Ljubljani